

DE JAVAANSCH E VORSTEN

VÓÓR DE STICHTING VAN MÁDJÁPÁÏT.

Wat in ons eigen vaderland gedurende de eerste helft van de zoogenaamde middeleeuwen is voorgevallen, is ons nog zeer onvolledig bekend, en wat bekend is, is onzeker en nevelachtig. Er worden koningen van Friesland uit die tijd bij sommige vaderlandsche geschiedschrijvers vermeld, ja zelfs vindt men in oude Chronijken geheele lijsten van die koningen vóór Karel den Groote, maar de historische waarde en waarheid daarvan zijn voor het minst zeer betwistbaar. Hoe verschillend ook anders in vele opzichten, gelijken Nederland en Java elkander hierin. Java's geschiedenis is gedurende de tijd, die wij de middeleeuwen noemen, even onzeker en duister als de onze: wel wordt ons daarvan ook veel verteld, maar alles opgeluisterd met legenden, die al te wonderbaarlijk zelfs voor den ligtgevoeligsten Westerling zijn. In Europa heeft men ook lange tijd de geschiedenis van de Vorsten voor die van het volk genomen, en Java geeft ons daarin niets toe. Vandaar dat wij vinden geheele lijsten en stamlijsten van Vorsten, die zeker niet veel meer waarde bezitten, dan die van onze Friesche Koningen. Drie van zulke lijsten, ofschoon dan niet volledig, heeft Raffles in zijn *History of Java*, vol. II, p. 85—87 8°. ed. opgenomen. Hierbij bepaalt zich het getal evenwel niet; in inlandsche werken vinden wij nog vorstenreeksen, die van bovengenoemde in meer of mindere mate verschillen. In het Boek *Adji-Sáká*, dat door Winter in proza bewerkt en door Prof. Roorda is uitgegeven, en een fabelachtige geschiedenis van Java, van de komst van Adji-Sáká op Java tot aan de stichting van Mádjápáit, bevat, worden ook naamlijsten van de Vorsten uit die tijd meêgedeeld, welke vooral afwijken door

de groote menigte namen in een bepaald tijdperk, en een paar elders niet voorkomende vorstelijke residenties. De lijst wordt hier beneden meêgedeeld als A. Men neme wel in aanmerking, dat dit verhaal onder de Javanen zeer bekend is, en door hen als geschiedenis beschouwd wordt, daar het ook de verklaring en aanleiding opgeeft van een aantal thans onder hen levende vertellingen en mythen omtrent goede en kwade geesten, enz. De serie, ter vergelijking naast de vorige onder B geplaatst, is ontleend aan de Babad van Mataram, d. i. een geschiedenis van Java, voor zoover deze met het Mataramsche Vorstenhuis samenhangt. Dit werk bestaat nog alleen in handschrift, en heeft met het vorige tot hoofdbron gediend voor den Heer Wilkens bij zijn "Overzicht der geschiedenis van Java," dat geplaatst is in het Tijdschrift van Ned. Indië, Jaarg. 1849, 1ste dl. Van Soerakarta afkomstig, is deze Babad voor de latere tijden misschien nog al van gezag. Deze nu bevat niet alleen lijsten, maar bepaalde geslachtslijsten van de Vorsten: men weet, dat de Javanen sterke legitimisten zijn, en zooals men zien zal, hebben zij niets ontzien om hun naam in dat opzigt eer aan te doen, want zij hebben het gebracht tot Adam, en verder kon men toch wel niet gaan! Wat de inhoud betreft, komt deze lijst B. nog wel het meest overeen met die van Raffles, door den Panëmbahan, later Sultan, van Sumanap te zamen gesteld, ofschoon er toch afwijkingen voorkomen, die niet altijd zijn overeen te brengen.

LIJST A.

LIJST B.

HOOFDPLAATSEN.	VORSTEN.	HOOFDPLAATSEN.	VORSTEN.
			Nabi Adam.
			↓
			Sis.
			↓
			Noertjahjâ.
			↓
			Noerrâsâ.
			↓
			Sang Hjang Wëngang.
			↓
			Sang Hjang Toenggal.
			↓
			Batârâ Goeroe.
			↓
			Praboe Sêt.
			(Batârâ Wisnoe).
			Te Giling Wësi regeerde toen reeds Sang
			18 *

LIJST A.

HOOFDPLAATS EN.	VORSTEN.
	Sang Watoe Goenoeng. (Vrg. lijst B.)
Galoeh.	Sindoelâ.
Mëndang Kamolan.	Djéwâtâ Tjengkar. Wordt door Adji-Sâkâ ge- dood, die 3 jaar Vorst is, maar toen is vervangen door zijn voorgangers zoon, Radèn Da- niswârâ, ook Sri Kaskâjâ en
Mëndang Paramëssan.	Sri Mâhâ Poenggoeng.
	Kandi-awan.

LIJST B.

HOOFDPLAATS EN.	VORSTEN.
	Watoe Goenoeng, die door Wisnoe overwonnt werd, en zijn rijk gegeven aan Batârâ Brâmâ den tweeden zoon van B. Goeroe; dus:
Giling Wësi.	Batârâ Brâmâ.
	Bramani (dochter).
	Tri Troestâ.
	Pari-kënan.
	Manoe-manâsâ.
	Sakoetrem.
	Sakri.
	Pâlâ-sârâ.
	Abijâsâ.
Astinâ.	Pandoe Déwâ Nâtâ.
	Ardjoenâ.
	Abimanjoe.
	Pari-kësit.
	Joedâ-jânâ.
	Gëndrâ-jânâ.
KëJiri.	Djâjâ-bâjâ.
	Djâjâ Midjâjâ.
	Djâjâ Misénâ.
	Koesoemâ Witjitrâ.
	Tjitirâ Soma.
	Pântjâ Drijâ.
	Angling Drijâ.
Poerwâ Tjaritâ.	Soewelâ Tjâlâ.
	Sri Mâhâ Poenggoeng.
	Kandi-awan.

LIJST A.

LIJST B.

HOOFDPLAATSSEN.	VORSTEN.
	Praboe Kalāpā-gading.
	Praboe Andong.
2 ^e Kraton.	Sri Andong-wilis.
?	Sri Bānā-kéling.
	Sri Mādja Galoeh.
	Sri Ngawoe-awoe-langit.
3 ^e Kraton.	Praboe Toenggoel.
Méndang Paramésan II.	?
	Praboe Sélā Rādja.
	Praboe Moending Wangi.
4 ^e Kraton.	Moending Sari.
	Rādja Djālā-sěngarā.
	Praboe Giling Wěsi.
	Prawātā-sari.
5 ^e Kraton.	Praboe Wānā-sari.
?	Ratoe Kalijan.
	Sri Sānā-sěwoe.
	Rādja Tandoeran.
6 ^e Kraton.	Rādja Mādja-rātā.
	Ratoe Katonggā.
	Ratoe Ngoemboel-sari.
	Ratoe Padang-angling.
7 ^e Kraton.	
Prambanan.	?
1	—Panoeoen.
Djépārā.	2 — { Sandang-Garbā, Vorst van de handelaars.

HOOFDPLAATSSEN.	VORSTEN.
Pagelèn.	1 — { Panoeoen, Vorst van de landlieden.
Djépārā.	1 — { Sandang-Garbā, Vorst van de handelaars.

LIJST A.

HOOFDPLAATSEN.	VORSTEN.
	3 —Karoeng Kâlâ.
	4 —Soemëndi-pëtoeng.
Prambanan.	5 —Rési Gatajoe, (opvolger van zijn vader).
	1 —Rârá Soetji (docht.)
Kadiri.	2 —Lëmboe Mardadoe.
Gëgëlang.	3 —Lëmboe Mëngarang.
Singâ-Sari.	4 —Lëmboe Mardjâjâ.
	5 —Ni Pranggi Wongsâ, dochter, gehuwd met den Vorst van Poedaksâ Tegal.
Djenggâlâ, (Bânâ Keling).	6 —Lëmboe Amiloehoer.
	Laléjan.
8 ^e Kraton.	Bandjaran-sari.
Galoeh.	Sri Arjâ Bangah.
	Sri Adji Mantâlâ Râsâ.
	Moending Wangi.
9 ^e Kraton.	Anjâkrâ Wati.
Galoeh.	1 —Arjâ Bangah.
Mâdjâpait.	2 —Praboe Soesoeroeh.
Padjadjaran.	3 —Sijoeng Wênârâ, of Banjak Widé.

LIJST B.

HOOFDPLAATSEN.	VORSTEN.
Prambanan.	3 —Karoeng Kâlâ, Vorst van de jagers, ook Ratoe Bâkâ geheeten.
	4 —Toenggoel Mëtoeng, Vorst van de handwerkslieden.
Korippan.	5 —Rési Gatajoe.
	1 —Rârá Soetjian (docht.)
Kediri.	2 —Lëmboe Pëtëng.
Gëgëlang.	3 —Lëmboe Pëngarang.
	4 —Prënggi Wongsâ, dochter, gehuwd met Lëmboe Amidjâjâ, Vorst van Singâ-sari.
Djenggâlâ.	5 —Lëmboe Amiloehoer.
	Pandji.
Padjadjaran.	Koedâ Laléjan.
	Bandjaran-sari.
	Moending Sari.
	Moending Wangi.
	Sri Pamêkas.
Galoeh.	1 —Arjâ Bangah.
Mâdjâpait.	2 —Radèn Soesoeroeh.
Padjadjaran.	3 —Sijoeng Wênârâ, of Banjak Widé.

Opmerking verdient de verdeeling van de vorstennamen bij viertallen in lijst A. Dit is aldus gedaan, omdat na vier namen, steeds de woorden volgen: *oemoerring kraton sedĕsĕ windoe, ladjĕng risaq*; dat beteekent: *de kraton was 10 windoe's (tijdperken van 8 jaar) oud, en is daarop te niet gegaan.* Volgens het bijgeloof van den Javaan toch kan een kraton — en daardoor ook een hoofdplaats — niet langer dan zóólang blijven bestaan, en moet dan telkens een nieuwe vorstentzel verrijzen. Soms vindt men deze tijd ook wel op 100 jaar bepaald. Jammer maar, dat nu de nieuwe kraton ook niet telkens genoemd wordt; of zou dan de naam steeds dezelfde gebleven zijn? Dat deze indeeling geheel willekeurig is, blijkt uit de aard van de zaak, want het zal toch wel niet altijd bij vieren zijn uitgekomen. De meeste namen zijn uitgevonden, herhalingen van elders bekende, of titels met namen van vorstentzels vereenigd; om het zoo eens uit te drukken: de geheele lijst blijkt daardoor fabriekwerk te zijn. De tweede lijst is tevens geslachtslijst. Dat Adam als uitgangspunt gesteld wordt, is natuurlijk door invloed van de Islam, waarin Nabi (de profeet) Adam nog al een rol speelt. Karakteristiek is het evenwel dat nu de bekende Hindoe-Javaansche Goden, BatĀrĀ Goeroe, Wisnoe en BrĀmĀ volgen, terwijl er alreeds een rijk op Java, dat van Giling Wĕsi, bestond, welks Vorst evenwel door Wisnoe, die onder den naam van Sĕt Vorst van Java was, overwonnen werd. Zou dit ook nog een mythe zijn, zinspelende op de eerste komst van de Indiĕrs op Java? Bij andere schrijvers vindt men Tri TroestĀ als de voorname persoon van de Indische kolonisatie genoemd. Deze nu is volgens lijst B, de zoon van Bramani, een dochter van BrĀmĀ, aan wien Giling Wĕsi na de dood van Sang Watoe Goenoeng gekomen was; zij is de eenige vrouw in de stamlijst voorkomende, doch wordt in andere werken ook reeds door een man, BramĀnĀ, vervangen. De nu volgende Vorsten tot op Pandoe Dĕwa NĀtĀ, vindt men ook bij Raffles l. l. p. 77 en 79 met eenige veranderingen en verplaatsingen opgegeven; en vergelijk ook Cohen Stuart, de BrĀtĀ-JoedĀ, Inl. Aant. 12. Met AbijĀsĀ beginnen de Vorsten, die in de BrĀtĀ-JoedĀ voorkomen, en natuurlijk geheel Indisch zijn; toen eenmaal de overlevering het tooneel van dit epos op Java had overgebracht, moesten zij ook wel in de stamlijsten als voorzaten van de regerende Vorsten opgenomen worden. Bij Raffles l. l. p. 87,

noot, vindt men de verdere namen tot op Soewéla Tjálá, met bijvoeging van twee andere, vermeld.

In beide lijsten komen we tot denzelfden persoon bij Sri Máhá Poenggoeng. De lotgevallen van dezen vóór zijn troonsbeklimming zijn in het boek Adji-Sáká uitvoerig beschreven, terwijl in de Babad ook zelfs de naam van Adji-Sáká niet vermeld wordt. Van de groote menigte Vorsten, die nu in lijst A volgen, komt alleen de eerste, Kandi-Awan, in lijst B voor, tusschen wiens vijf zonen, dan niet alleen het rijk, maar ook het volk naar de verschillende bedrijven, verdeeld is geworden. De namen van deze vijf Vorsten worden ook in lijst A vermeld, zonder dat de naam van hun vader genoemd wordt, hij heet alleen Vorst van Prambanan, welke zetel in lijst B. aan Karoeng-Kálá of Ratoe Báká wordt toegewezen; die, zooals van Humboldt in navolging van Crawford vertelt, dan ook de stichter van de tempel, waarvan de overblijfselen nog altijd de aandacht trekken, zou geweest zijn. (Ueber die Kawisprache, p. 117.) De jongste zoon, Rësi-Gatajoe, is bij beide 's vaders opvolger, bij den een te Prambanan, bij den ander te Koripan residerende; hij zal wel dezelfde zijn, dien Raffles, p. 90, Rësi Dëndang Gëndis noemt. Na dezen volgt nu nog bij Raffles Dewá Koesoemá, die in onze bronnen wordt gepasseerd, ofschoon hij als stichter van Djenggálá zich zeer beroemd zou hebben gemaakt. De kinderen van Rësi Gatajoe zijn in beide lijsten tot bevordering van de eenvoudigheid eigenlijk niet in de juiste volgorde geplaatst; want Lëmboe Amiloehoer is de oudste zoon. In de Bijdr. v. h. Kon. Inst. v. Taal- Land- en Volkenkunde, dl. II, is door den Heer Cohen Stuart, bij zijn vertaling van het gedicht Djájá Lënkárá een stamlijst gevoegd, waarin ook de bedoelde namen, zooals Lijst A. die geeft, voorkomen, en waarin zij kleinzonen van Djájá Lënkárá zijn, en hun vader Soebrátá heeft. De hoofdplaatsen Kadiri en Singásari worden evenwel met elkander verwisseld, en Lëmboe Mëngarang Vorst van Oerawan genoemd, terwijl de jongste dochter in het geheel niet wordt vermeld. Men ziet, dat in lijst B. de Vorst van Singásari geen zoon, maar schoonzoon van Rësi Gatajoe is. Raffles, p. 93 en 94, wijkt ook af in namen van personen en plaatsen; klaarblijkelijk bestaat er bij hem verwarring. Opmerking verdient nog, dat bij hem aan de oudste zuster Rárá Soetji (Soetjian) door de legende de stichting van de tempel te Singásari, daar de ruïnen nog van be-

staan, wordt toegeschreven. Men vergelijkte nog over deze familie T. Roorda, de Lotgevallen van Radèn Pandji, enz., in Bijdr. Inst. enz. Nieuwe Reeks, dl. VII, p. 1. Deze held van de Javaansche Wajangverhalen, komt alleen in onze lijst B. voor, waarom hij in de andere niet vermeld wordt, is natuurlijk onbekend. Zijn zoon Koedā Laléjan is volgens de Babad en Raffles stichter van Padjadjaran; doch volgens A wordt eerst nog door zijn kleinzoon Bandjaran-sari Galoeh tot rijkszetel gemaakt. Met de avonturen van dezen is een groot gedeelte van het boek Adji-Sākā opgevuld. Raffles, l. l. p. 103 enz., verhaalt dat er twee Padjadjarans zijn geweest; daar nu Galoeh nog de naam is van een district, dat ligt in de streek, waar men het eerste Padjadjaran onderstelt, is er misschien wel dezelfde plaats meê bedoeld, welke later bij de overbrenging van de rijkszetel naar het tegenwoordige Buitenzorg die naam gekregen heeft; welke gissing nog gesteund wordt door de vermelding van den oudsten zoon van Sri Pamékas als Vorst van Galoeh, Arjā Bangah, welke naam tweemaal in lijst A. voorkomt, waardoor hier een Vorst meer is dan in B. Raffles gaat nu Anjākrā Wati (A.) of Sri Pamékas (B.) geheel met stilzwigen voorbij, en laat Moending Wangi de lotgevallen van dezen ondervinden; waarschijnlijk is de naam in zijn bron uitgevallen. Zoo zijn wij nu gekomen aan de stichting van Mādjāpaït door Radèn Soesoeroeh of Raden Tandoeran; verschillende namen worden van hem opgegeven. De aanleiding tot en de omstandigheden van deze gebeurtenis zijn algemeen bekend, zoodat er hier niet over behoeft gesproken te worden; alleen verdient opmerking, dat onze beide verhalen in de hoofdzaken weinig verschillen; hetgeen in het boek Adji-Sākā voorkomt is het meest opgesierd: de beide broeders Radèn Tandoeran en Sijoeng Wēnārā hebben een zeer langdurig tweegevecht, dat evenwel de overwinning onbeslist laat, zoodat zij ten slotte bij minnelijke schikking Java onder zich verdeelen, waarbij Radèn Tandoeran het oostelijk deel verkrijgt, en een nieuwe zetel mag gaan opzoeken, die het later zoo beroemde Mādjāpaït wordt.

De ligging van de hier vermelde hoofdplaatsen wordt, voor het grootste gedeelte althans, nog aangewezen: van eenige natuurlijk alleen door overlevering, terwijl van andere nog plaatsen of verblijfselen onder dezelfde naam bestaan.

Giling Wēsi (B.) zal volgens Raffles l. l. p. 77 aan de voet van de berg Smiroe op de grenzen van Probolinggo en Malang

gelegen hebben. Digt daarbij ligt een andere berg, Gadjah Wësi geheeten, benevens ruïnen van Hindoetempels, op de kaart van Bogaers Tjandi Adipoeri genoemd. Astinã of Ngastinã (B.) is oorspronkelijk de plaats, waar over strijd geleverd wordt in het groote Indische Epos, de Maha-barata, en in de navolging hiervan, de Javaansche Bråtã-Joedã; haar Indische naam is Hastinapoera, en zij lag dan volgens het kaartje van den Heer Cohen Stuart in het noorden van Voor-Indië aan de Gangges. Op het kaartje, dat Raffles bij zijn fragment uit de Bråtã-Joedã gevoegd heeft, blijkt dat de Javaansche overlevering de stad Ngastinã op de Noordkust bij Pekalongan plaatst.

Këdiri (B.) bestaat nog en heeft veel bouwvallen in zijne nabijheid.

Galoeh (A.) is nog de naam van een regentschap in Tjeribon; men vergelijke het bovengezegde omtrent deze plaats en Padjadjaran.

De naam van Mëndang-Kamolan (A.) is bewaard door een dessa in Grobogan op de grenzen van Rëmbang; Raffles daarentegen (p. 90) vertelt, dat de naam later Prambanan zou geworden zijn; hetwelk dus eenige onzekerheid in de traditie brengt.

Zou Poerwã Tjaritã (B.) slechts een andere naam voor Mëndang Kamolan zijn? Van elders is het onbekend.

Mëndang Paramëssan (A.) moet, volgens de aanteekening bij dit woord in het Bijvoegsel op het Jav. Wbk. achter het boek Adji-Sãkã, ook in Demak gelegen hebben; het is dus waarschijnlijk slechts weer een naamsverandering met de beide voorgaande.

Van Prambanan of Brambanan (A. en B.) bestaan de schoone overblijfselen nog; daaronder zou dan het paleis van Ratoe Bãkã ook te vinden zijn. (de Hollander, Handl. voor de Land- en Volkenk. v. Ned. Indië, I, p. 270.)

Pagëlèn (B.), thans Bagëlèn, en Djëpãrã of Japara (A. en B.) bestaan nog.

Korippan (B.) is, volgens het Jav. Wbk. van Guericke en Roorda, een oude benaming van Grobogan, en zal dus ook wel in die streek gelegen hebben. Hiermee kan ook bedoeld zijn het hierboven in van Imhoff's reis meermalen voorkomende Koeripang.

Gëgëlang, (A. en B.) volgens Raffles l. l. p. 93, hetzelfde als Singãsari, wordt in onze beide lijsten er bepaald van onderscheiden, en volgens Jav. Wbk. is het nu nog de naam van een landschap, ten noorden van Prãnarãgã, Residentie Madioen.

De overblijfselen van Singásari (A. en B.) vindt men nog in Pasoeroean.

Omtrent Poedaksa Těgal (A.) heb ik niets kunnen vinden.

Oerawan of Ngoerawan zou volgens Roorda misschen hetzelfde zijn als het tegenwoordige Ngráwá. Raffles, p. 93, noemt het Ngarawan of Bráwerná, ook anders onbekend.

Djěnggálá (A. en B.) is nog de naam van verscheidene districten in de Res. Soerabaja, en volgens de overlevering zou Sidá-ardjá nu op dezelfde plaats als de oude Hoofdplaats liggen.

Zooals boven reeds gezegd is, waren Galoeh en Padjadjaran I in Tjeribon, Padjadjaran II in Buitenzorg gelegen.

M&dj&païts bouwvallen vindt men nog in de Afdeeling M&dj&-Kěrtá, Res. Soerabaja.

Voor de Chronologie geven de beide werken, waaruit bovenstaande opgaven genomen zijn, in het geheel niets, tenzij men de telkens voorkomende vermelding van tien windoes in het boek Adji S&ák& als zoodanig wilde beschouwen, dat evenwel niets dan verwarring zou geven. De opgaven van Raffles doen reeds zien, hoe weinig zekerheid er in dit opzigt bestaat; zoodat het niet geraden is, door gissingen, waarvoor het veld zoo heerlijk ruim is, die onzekerheid nog te vermeerderen, daar hoogstwaarschijnlijk ook nooit iets stelligs hieromtrent zal te verkrijgen zijn.

Delft, November 1863.

J. J. MEINSMA.